

Sinharaja – zelené srdce Cejlonu

Podle sinhálské legendy žil na hoře Sinharaja lev, který vládl širokému okolí až do doby, kdy ho zabil obr a zbavil tak obyvatele nebezpečí. Jiní zdejší domorodci zase odvozují svůj původ od potomka, kterého v tomto lese zplodil Sinharaja (v překladu Lví král) s princeznou. I když na ostrově Cejlon (Srí Lanka) lvi nežijí, možná právě tyto legendy přispěly k tomu, že se na jihozápadě ostrova až do současnosti zachoval původní tropický deštný les (primárních deštných lesů na Srí Lance zbývá už méně než 5 %).

Z historie ochrany rezervace

Britští kolonizátoři na domorodé legendy sice příliš nedbali, ale tropická „džungle“ oplývající roztočivými druhy rostlin a živočichů je zaujala do té míry, že se rozhodli chránit hájemství Lvího krále a již v r. 1875 vyhlásili část hornatého území za lesní rezervaci. I přes dlouhodobou formální ochranu zde však hlavně v 50. až 70. letech 20. stol. docházelo k mýcení lesů. Proto se v okrajových částech rezervace nacházejí i plochy sekundárních porostů, jinak dominuje primární tropický les. Zlom k lepšímu nastal v r. 1978, kdy byla ustanovena biosférická rezervace Sinharaja s výměrou 7 648 ha, která se pak v r. 1988 stala součástí seznamu Světového dědictví UNESCO (nyní zahrnuje plochu asi 11 tisíc ha).

Horské hřebeny převážně metamorfovaných hornin se táhnou z východu na západ v délce asi 21 km a šířce kolem 4 km. Dosahují nadmořské výšky 270 až 1 170 m. Přestože nejde o nejvyšší hory ostrova, roční úhrn srážek tu bývá v rozmezí 3 600 až 5 000 mm. Monzunové deště přicházejí z jihozápadu od května do července a ze severovýchodu od listopadu

do ledna. Početné potoky a říčky, dočervená zbarvené výluhy z odumřelých rostlin (tzv. černé vody – měkké a poměrně kyselé), odvádějí vodu na jih do řeky Gin Ganga, nebo na sever do Kalu Ganga. Teplota vzduchu během roku kolísá mezi 19–34 °C.

Pro turisty je toto hornaté území přístupné po dvou trasách – chodnicích, které začínají ve středisku Kudawa. První vede až na vrchol hory Moulawella (760 m n. m.), druhým se pak můžeme dostat na horu Sinhagala (742 m n. m.). Bez doprovodu průvodce však pohyb po místních cestách není možný. Vědci i běžní turisté vyhledávají zdejší lesy pro výskyt množství endemických taxonů rostlin a živočichů. Vysoký stupeň endemismu na Srí Lance mají na svědomí různé faktory, např. celková diverzita druhů související s velkou různorodostí topografickou, klimatickou a vegetační, přispělo tomu i opakované přerušování a obnovení kontaktu ostrova s indickým subkontinentem. Na Cejlonu roste asi 3 700 známých druhů krytosemenných rostlin, z nichž 916 je endemických, žije zde okolo 90 druhů savců (16 endemických), asi 480 druhů ptáků

2

3

(33 endemických), více než 200 druhů plazů (116 endemických), přes 100 druhů obojživelníků (79 endemických) nebo kolem 100 druhů ryb (téměř polovina endemická). Výrazný endemismus najdeme i mezi organismy, jejichž domovem jsou hory rezervace Sinharaja, např. více než 50 % u živočichů a blížící se 90 % u některých skupin rostlin.

Flóra a rostlinné formace

Vegetace se v rezervaci mění s nadmořskou výškou. V nižších polohách rostou tropické nížinné deštné lesy, které zhruba kolem 1 000 m n. m. přecházejí v submontánní stupeň vlhkých stálezelených lesů. Mezi 337 zaznamenanými druhy dřevin (ze 191 rodů a 71 čeledí) patří 192 druhů k endemitům ostrova. Dominantní zastoupení mají stromy z čeledi dvojkřídláčovitých (*Dipterocarpaceae*), do nadmořské výšky asi 600 m hlavně z rodu dvojkřídláč (*Dipterocarpus*), ve vyšších polohách z rodu *Shorea*. Koruny *D. zeylanicus* se tyčí do výšky 50 m, jen o trochu nižší bývá *D. hispidus*. Početnější jsou

- 1 Rezervaci Sinharaja tvoří pásmo horských hřebenů dlouhé zhruba 21 km.
- 2 Typickou rostlinou osluněných okrajů lesa je masožravá láčkovka cejlonská (*Nepenthes distillatoria*).
- 3 Místy se po stromech šplhá pandánovitá rostlina rodu *Freycinetia* s nápadnými červenými plodenstvími.

1

zástupci druhého rodu, např. *S. trapezifolia* dorůstající 40 m, *S. congestiflora* nebo *S. disticha*. K menším zástupcům čeledi patří *Hopea jucunda*. Mezi dominantní dřeviny se řadí i stromy čeledi *Clusiaceae*, jako *Calophyllum trapezifolium*, *Mesua pulchella*, v nižším patře *Garcinia hermonii*. Druh *M. ferrea* označovaný jako „železné dřevo“ je považován za národní strom Srí Lanky. Do výšky 30 m dorůstají *Palaquium grande* z čeledi zapotovitých (*Sapotaceae*) a hřebíčkovce *Syzygium rubicundum* (myrtovité – *Myrtaceae*). Lokálním endemitem je hřebíčkovce *S. neesianum*. Z méně vzrostlých stromů se hojně vyskytují také *Myristica dactyloides* z čeledi muškátovníkovitých (*Myristicaceae*) nebo *Chaetocarpus castanocarpus* (prýšcovité – *Euphorbiaceae*).

Návštěvník má možnost lépe pozorovat křoviny a liány v „přízemí“ lesa. Z prýšcovitých např. *Aporosa lanceolata* nebo *Agrostistachys coriacea*. Některé druhy se využívají v tradiční medicíně (*Apama siliquosa* z čeledi podražcovitých – *Aristolochiaceae*). Oranžovými plodenstvími zaujme nápadná pandánovitá rostlina z rodu *Freycinetia* (obr. 3), běžnou liánou je i pepřovník *Piper argyrophyllum*, který na záhumencích zdejších obyvatel nahrazuje pěstovaný pepřovník černý (*P. nigrum*) a p. betelový (*P. betle*). Z keřů na sebe modrofialovými a růžovými květy upozorní početní zástupci čeledi *Melastomataceae* – *Melastoma malabathricum*, *Osbeckia octandra* nebo lokálně drobnější zástupci rodu *Sonerila*, třeba endemická *S. silvatica*. Ke koloritě vesnic po okraji rezervace patří neodmyslitelně palmy, mezi nimi vyniká štíhlá areka obecná

(neboli palma areková, *Areca catechu*) poskytující betelové ořechy. Místy je početná karyota žahavá (*Caryota urens*), z níž se získává palmové víno. V lesích dále roste palma *Loxococcus rupicola* a za světlem se pnou šlahouny rotanových palem rodu *Calamus*. Dostatek srážek a teplo blahodárně působí na kapradorosty, mezi kterými upoutají stromovité kapradiny rodu *Cyathea* (běžná např. *C. walkerae*). V korunách stromů rostou epifyticky zástupci rodů ledvíník (*Nephrolepis*) a *Drynaria*. V lesním šeru nacházejí vhodné podmínky vraněčky (*Selaginella*). Hlavně v zářezech lesních cest tvoří celé porosty kapradina *Dicranopteris linearis* – obtížný tropický plevel, místy i plavuňka *Lycopodiella cernua*. Na lokalitách narušených erozí nebo lidskou činností se kromě nich daří hmyzožravé dvoudomé vytrvalé liáně, endemické láčkovce cejlonské (*Nepenthes distillatoria*, obr. 2). Milovníci orchidejí zde najdou terestrickou arundinu trávolistou (*Arundina graminifolia*), vysokou i přes 2 m. Ve stínu snadno přehlédneme nenápadné druhy orchidejí, např. *Anoetochilus setaceus* s ozdobnými listy. Vodních makrofytů se ve zdejších tekoucích vodách vyskytuje poskrovnu, v menších nádržích obvykle antropogenního původu často nacházíme zřejmě vysazovaný leknín *Nymphaea nouchalii*, národní květ ostrova.

Unikátní endemická fauna

Snad prvním živočichem, který nám zde zkrří cestu, je až 20 cm dlouhá černě zbarvená mnohonožka z rodu *Spirostreptus*. Rychlostí za ní hodně zaostávají velcí plži rodu *Acavus* (*A. phoenix* a *A. superbis*). Podstatně drobnější druh *Beddomea albi-*

zonatus oba předčí svou zelenou ulitou (obr. 4). Na okraji lesa si stavějí rozložitě sítě obrovské samičky pavouka neřily chluponohé (*Nephila pilipes*), v nichž se přiživují drobní samečci téhož druhu. Sklípky (např. z rodu *Poecilotheria* – šplhající po kmenech stromů a vybavené silným toxinem) lze pozorovat hlavně v noci, podobně jako štíry, např. veleštíry rodu *Heterometrus* (podrodu *Srilankametrus*).

Některé zástupce hmyzí říše spíše slyšíme, než vidíme. Platí to nejen pro velké cikády, také pro početné kobylky a saranče. Maskování totiž dovedly do absolutní dokonalosti (třeba saranče z rodu *Chorotypus*, obr. 5). Z nápadnějších druhů nad potoky, ale i nad lesními cestami poletují vážky *Acisoma panorpoides*, *Brachydiplax sobrina*, *Trithemis festiva* nebo endemická motýlice *Vestalis apicalis*. Entomologové i laici mohou obdivovat pestře zbarvené denní motýly, namátkou otakárka *Papilio polytes*, endemické poddruhy otakárka *Graphium antiphates ceylonicus*, ptakokřídlce *Troides helena darsius* nebo bělopáska *Parthenos sylvia cyaneus*. Na světlo přilétají kromě drobných můr větší noční druhy, např. krásný lišaj *Daphnis hypothous* (obr. 6).

Problematické je zaznamenat velké brouky jako roháče rodu *Aegus*, druhy zajímavé svým tvarem („želví brouk“ štítonoš *Metriona bicolor*) nebo zbarvením (listokaz *Popilia discalis*). Běžnější jsou na vegetaci se vyskytující dravé ploštice zákeřnice *Sycanus collaris*. Protože mohou citelně bodnout, raději se jim vyhne, podobně jako drobným mravencům rodu *Oecophylla*, kteří si umně na stromech

- 4 Klenotem zdejších plžů je druh *Beddomea albizonatus*.
 5 Mezi dobře se maskujícími zástupci hmyzu patří saranče z rodu *Chorotypus*.
 6 Nenápadný lišaj *Daphnis hypothous*.
 7 Rybí endemity ostrova zastupuje belontie cejlonská (*Belontia signata*), labyrinthka zřídka chovaná v akváriích a známá pod starším názvem rájovec cejlonský.
 8 Vysněná meta herpetologů – endemická agama lyrohlavec knoflíkonosý (*Lyriocephalus scutatus*)
 9 V lesích Sinharaja žije národní pták ostrova, kur srílanský (*Gallus lafayetii*).
 10 K nejkrásnějším pěvcům zde patří kraska srílanská (*Urocissa ornata*).
 11 Noční lovec hmyzu – lelkoun srílanský (*Batrachostomus moniliger*)
 12 Vzácný obyvatel lesa hulman rudolící (*Trachypithecus vetulus*).
 Snímky: J. Májský

„sešívají“ z listů svá hnízda. Když na nás budou kromě nejčastějších trapičů – pijavek *Haemadipsa zeylanica* dotírat komáři, může jít o běžný druh *Culex uniformis*, ale i o druhy *Armigeres magnus* nebo *Tripteroides difleini*, jejichž larvy se vyvíjejí v lapacích pastech láčkovek.

Přestože rezervaci netečou větší řeky, je zde evidováno kolem 20 druhů ryb, z toho 7 endemických. V ichtyofauně dominují menší kaprovité druhy (čeleď *Cyprinidae*) – v povodí Kalu Ganga žijí např. parmička kalunská (*Dawkinsia srilankensis*) a razbora perleťová (*Rasbora vaterifloris*). Prudce tekoucí vody preferuje gara cejlonská (*Garra ceylonensis*), čeleď mřenkovití (*Balitoridae*) zastupuje mřenka bojovná (*Schistura notostigma*). Naopak v klidnějších tůňkách žije belontie cejlonská (*Belontia signata*, obr. 7), zástupce labyrinthních ryb z čeledi guramovití (*Osphronemidae*). Z dravých druhů sem pronikají hadohlavec východní (*Channa orientalis*) i sumci pakeříčkovci dvoupásý (*Heteropneustes fossilis*) a keříčkovci žabí (*Clarias batrachus*). Zajímavým druhem je hlaváč *Sicyopterus lagocephalus*, který se rozmnožuje v moři, dospělé ryby ale žijí v rychle tekoucích sladkých vodách.

Obojživelníkům a plazům této oblasti bude v Živě věnován samostatný podrobný článek, a tak nyní jen stručně poznamenáme, že i když v rezervaci mají dobré podmínky stromové druhy žab, např. létavky (čeleď *Rhacophoridae*) z rodu *Taruga*, *Polypedates* a *Pseudophilautus* (s mini-

málně 67 druhů na ostrově nejpočetnější rod žab), častěji se podaří sledovat po zemi se pohybuující druhy. Ani to není snadné, protože mají maskovací zbarvení, což platí např. pro drobnou ropuchu cejlonskou (*Adenomus kelaartii*) nebo skokany z rodu *Hylarana*. V stojatých a mírně tekoucích vodách na sebe upozorní hlasem skokan indický (*Euphlyctis cyanophlyctis*) z čeledi *Dicroglossidae*. Z plazů uvidíme obvykle jako první gekony pronikající do lidských sídel (rod *Hemidactylus* a *Gehyra mutilata*). Na mechem porostlých balvanech a bázích pralesních velíkanů můžeme pozorovat denní gekony *Cnemaspis kandiana*. Endemitem hor Sinharaja je nedávno popsán gekon *Cyrtodactylus cracens* (Batuwita a Bahir 2005). Milovníci plazů zde pátrají hlavně po agamách, např. tzv. klokaní agamě *Otocryptis wiegmanni*; zvláště zajímaví jsou samečci ve svatebním šatu. Zlatým hřebem je ale setkání s lyrohlavcem knoflíkonosým (*Lyriocephalus scutatus*, obr. 8), endemitem zdejšího dvojkřídláčového lesa. Zelení samci s výrůstkem na nose a žlutooranžovým kožním lalokem na hrdle jsou vzhledově impozantní. Zelené maskovací zbarvení mají i typický stromový had bičovka nosatá (*Ahaetulla nasuta*) nebo chřestýšovec cejlonský (*Trimeresurus trigonocephalus*).

Snad nejvíce přírodophilných turistů sem jezdí pozorovat unikátní opeřence. V rezervaci nechybí národní pták – kur srílanský (*Gallus lafayetii*, obr. 9), často loudící pamlsky od návštěvníků, endemitem je i kur dvouostruhý (*Galloperdix bicalcarata*). Lákat krmením se nemá, ovšem např. krasku srílanskou (*Urocissa ornata*,

obr. 10) pak uvidíte ze vzdálenosti několika metrů. Kromě ní patří k endemickým ptačím druhům ostrova další pěvci, jako špaček srílanský (*Sturnia albofrontata*), loskuták srílanský (*Gracula ptilogenys*) nebo timálie hnědohlavá (*Pellorneum fuscicapillum*), z větších druhů jiných řádů kukačka srílanská (*Centropus chlororhynchus*), zoborožec srílanský (*Ocyrceros gingalensis*), holub srílanský (*Columba torringtoni*) nebo alexandr smaragdový (*Psittacula calthorpae*). Svátkem pro ornitology bývá pozorování nočního lelkouna srílanského (*Batrachostomus moniliger*, obr. 11).

Koruny stromů poskytují útočiště a potravu také některým savcům. Běžné jsou veverky – menší druhy z rodu *Funambulus* (*F. layardi*, *F. sublineatus*), místy podstatně větší ratufa černoprstá (*Ratufa macroura*). Z primátů lze přes den spatřit endemického makaka bandara (*Macaca sinica*), hulmana posvátného (*Semnopithecus entellus*) a jeho vzácnějšího příbuzného endemického hulmana rudolícího (*Trachypithecus vetulus*, obr. 12). Z dalších býložravců zahlédneme slona indického (*Elephas maximus*) – tedy spíše jeho pobytové znaky (trus, stopy), běžnější jsou sudokopytníci prase divoké (*Sus scrofa*), místy jeleni sambar indický (*Rusa unicorn*) a axis indický (*Axis axis*). Šelmy reprezentují především promyka puhoaná (*Herpestes vitticollis*), cibetka malá (*Viverricula indica*) a endemický ovíječ zlatý (*Paradoxurus zeylonensis*). Z rezervace se uvádí i levhart cejlonský (*Panthera pardus kotiya*). Jeho výskyt je zde problematický, určitě tu ale žije kočka cejlonská (*Priornailurus rubiginosus*). K nejvzácnějším savcům patří luskoun tlustocasy (*Manis crassicaudata*), specialista na lov mravenců a termitů.

Při pouhých dvou návštěvách nelze ani zdaleka poznat reálný stav a všechny problémy biosférické rezervace. Přesto mám pocit, že si na Srí Lance uvědomují odpovědnost za tento přírodní unikát a význam chráněného území pro rozvoj turistického ruchu. Zahraniční návštěvníci zatím nepřicházejí masově, je ale možné, že bude třeba jejich počet omezovat. Klidu sice neprospívají školní výlety stovek žáků, jejich návštěva ale může mít pozitivní dopad pro ochranu přírody v příštích letech. Doufejme, že exploatace oblasti v podobě kácení lesa patří minulosti a Lvího krále budou rušit jen kroky vědců a informovaných ohleduplných návštěvníků.